

"וַיְהִי יַעֲבֹץ נִכְבַּד מֵאַחֲיוּ"

הרב יואל מנוביץ

דברי הימים א פרק ד פסוק ט - י

(ט) וַיְהִי יַעֲבֹץ נִכְבַּד מֵאַחֲיוּ וְאִמּוֹ קָרְאָה שְׁמוֹ יַעֲבֹץ לֵאמֹר כִּי יִלְדֹתִי בְּעֶצֶב:

(י) וַיִּקְרָא יַעֲבֹץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִם-בָּרַךְ תִּבְרַכְנִי וְהִרְבִּיתָ אֶת-גְּבוּלֵי וְהִיִּתָּה יְדָךְ עִמִּי וְעִשִׂיתָ מִרְעָה לְבִלְתִּי עֲצָבִי וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר-שָׁאֵל:

יהושע פרק טו פסוק יג - יט

(יג) וּלְכָל־בֶּן-יִפְנֶה גִתּוֹ חֶלֶק בְּתוֹךְ בְּנֵי-יְהוּדָה אֶל-פִּי יִקְוֶק לַיהוֹשֻׁעַ אֶת-קְרִית אַרְבַּע אַבְי הָעֵנֶק הִיא חֲבָרוֹן:

(יד) וַיִּרְשׁ מִשֵּׁם כָּל־בֶּן אֶת-שְׁלוֹשָׁה בְּנֵי הָעֵנֶק אֶת-שִׁשִּׁי וְאֶת-אַחִימָן וְאֶת-תְּלִמִי יְלִידֵי הָעֵנֶק:

(טו) וַיַּעַל מִשֵּׁם אֶל-יֹשְׁבֵי דְבַר וְשֵׁם-דְבַר לְפָנִים קְרִית-סֹפֵר:

(טז) וַיֹּאמֶר כָּל־בֶּן אֲשֶׁר-יִכָּה אֶת-קְרִית-סֹפֵר וּלְכָדָה וְנָתַתִּי לוֹ אֶת-עֵכֶסָה בְּתִי לְאִשָּׁה:

(יז) וַיִּלְכָּדָה עֲתַנְיָאֵל בֶּן-קִנְזָה אֶחָי כָּל־בֶּן וַיִּתֵּן-לוֹ אֶת-עֵכֶסָה בְּתוֹ לְאִשָּׁה:

(יח) וַיְהִי בְּבֹאֶה וַתְּסִיתְהוּן לְשֹׂאֵל מֵאֶת-אֲבִיהֶן שָׂדֶה וַתִּצְנַח מֵעַל הַחֲמוֹר וַיֹּאמְרוּ-לָהּ כָּל־בֶּן מֵה-לָּךְ:

(יט) וַתֹּאמֶר תְּנֶה-לִּי בְרָכָה כִּי אֶרְץ הַנֶּגֶב נִתְּתָנִי וְנָתַתָּה לִּי גֵלֶת מִיָּם וַיִּתֵּן-לָהּ אֶת גֵּלֶת עֲלִיּוֹת וְאֶת גֵּלֶת תַּחְתִּיּוֹת:

שופטים פרק א פסוק י - יז

(י) וַיֵּלֶךְ יְהוֹדָה אֶל-הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּחֶבְרוֹן וְשֵׁם-חֶבְרוֹן לְפָנָיִם קָרִית אַרְבַּע וַיִּכּוּ אֶת-
שָׁשִׁי וְאֶת-אַחִימָן וְאֶת-תִּלְמִי:

(יא) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם אֶל-יּוֹשְׁבֵי דְבִיר וְשֵׁם-דְבִיר לְפָנָיִם קָרִית-סֹפֵר:

(יב) וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר-יָכַח אֶת-קָרִית-סֹפֵר וּלְכָדָה וְנָתַתִּי לוֹ אֶת-עַכְסָה בְּתִי לְאִשָּׁה:

(יג) וַיִּלְכְּדָה עֲתַנְיָאֵל בֶּן-קִנְזַח אֶת־כָּלֵב הַקָּטָן מִמֶּנּוּ וַיִּתֵּן-לוֹ אֶת-עַכְסָה בְּתוֹ לְאִשָּׁה:

(יד) וַיְהִי בְּבֹאֵה וּתְסִיתְהוּ לְשָׂאוֹל מֵאֵת-אֲבִיהֶּה הַשָּׂדֵה וּתְצַנַּח מֵעַל הַחֲמוֹר וַיֹּאמֶר-לָהּ
כָּלֵב מַה-לָּךְ:

(טו) וּתְאָמַר לוֹ הִבֵּה-לִי בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נָתַתָּנִי וְנָתַתָּה לִי גֹלֶת מַיִם וַיִּתֵּן-לָהּ
כָּלֵב אֶת גֹּלֶת עֲלִית וְאֶת גֹּלֶת תַּחְתִּית: פ

(טז) וּבְנֵי קִינִי חָתַן מִשָּׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת-בְּנֵי יְהוֹדָה מִדְּבַר יְהוֹדָה אֲשֶׁר
בְּנֶגֶב עַרְד וַיֵּלֶךְ וַיִּשָּׁב אֶת-הָעָם:

שופטים פרק ג פסוק ח - יא

(ח) וַיַּחֲרֹאֲף יְקֹנָן בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְכְּרֵם בְּיַד כּוֹשֵׁן רִשְׁעֵתִים מֶלֶךְ אֲרָם נְהָרִים וַיַּעֲבְדוּ
בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-כּוֹשֵׁן רִשְׁעֵתִים שְׂמֹנֶה שָׁנִים:

(ט) וַיִּזְעַקוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-יְקֹנָן וַיִּקָּם יְקֹנָן מוֹשִׁיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹשִׁיעֵם אֶת עֲתַנְיָאֵל
בֶּן-קִנְזַח אֶת־כָּלֵב הַקָּטָן מִמֶּנּוּ:

(י) וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ-יְקֹנָן וַיִּשְׁפֹּט אֶת-יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא לְמַלְחָמָה וַיִּתֵּן יְקֹנָן בְּיָדוֹ אֶת-כּוֹשֵׁן
רִשְׁעֵתִים מֶלֶךְ אֲרָם וַתֵּצֵא יָדוֹ עַל כּוֹשֵׁן רִשְׁעֵתִים:

(יא) וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיָּמָת עֲתַנְיָאֵל בֶּן-קִנְזַח:

תלמוד בבלי מסכת תמורה דף טז עמוד א

במתניתין תנא: אלף ושבע מאות קלין וחמורין, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו: אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו, שנאמר - וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב (הקטן ממנו) [ויתן לו את עכסה בתו לאשה]. ולמה נקרא שמה עכסה - שכל הרואה אותה כועס על אשתו. ויהי בבואה ותסיתהו לשאל מאת אביה שדה ותצנח מעל החמור, מאי ותצנח? אמר רבא א"ר יצחק, אמרה לו: מה חמור זה, כיון שאין לו מאכל באבוסו - מיד צועק; כך אשה, כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה - מיד צועקת. ותאמר תנה לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני - בית שמנוגב מכל טובה. ונתתה לי גולות מים - אדם שאין בו אלא תורה בלבד. ויתן לה כלב את גולות עליות ואת גולות תחתיות, אמר לה: מי שדר עליונים ותחתונים יבקש ממנו מזונות. וכלב, בן קנז הוא? והלא כלב בן יפונה הוא! מאי יפונה - שפנה מעצת מרגלים. ואכתי, בן קנז הוא? בן חצרון הוא, דכתיב וכלב בן חצרון הוליד את עזובה! אמר רבא חורגיה דקנז הוא. תנא, הוא עתניאל הוא יעבץ, ומה שמו - יהודה אחי שמעון שמו. עתניאל - שענאו אל, יעבץ - שיעץ וריבץ תורה בישראל. ומנלן שענאו אל - דכתיב ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמור אם ברך תברכני והרבית את גבולי והיתה ירך (עמדי ועשה מרעתי) לבלתי עצבי ויבא אלהים את אשר שאל. אם ברך תברכני - בתורה, והרבית את גבולי - בתלמידים, והיתה ירך עמדי - שלא ישתכח תלמודי מלבי, ועשה מרעתי - שיזדמנו לי ריעים כמותי, לבלתי עצבי - שלא ישגבני יצה"ר מלשנות, אם אתה עושה כן - מוטב, ואם לאו - הריני הולך לנסיסי לשאול, מיד - ויבא אלהים את אשר שאל.

מלבי"ם שופטים פרק א פסוק יא

(יא) וילך משם. גם ספור זה והספור מעכסה נזכר ביהושע (שם), ור"ל שהלך כבר בחיי יהושע ואז היה הספור הזה. וחז"ל התעוררו (כפי הנראה) על שבא ספור זה שני פעמים, ועל שפה ספר שבני קיני עלו מעיר התמרים שאין לו ענין כלל.

וּדְרָשׁוּהוּ בַתְּמוּרָה (טז א) ששלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה ועתניאל בן קנז החזירם מפלפולו, ושמ"ש (פסוק טו) ארץ הנגב נתתני ר"ל אדם מנוגב מכל טוב שאין בו אלא תורה, ושבני הקיני עזבו דושנה של יריחו שנתן להם יהושע והלכו אצל עתניאל בן קנז ללמוד תורה. חכמו השכילו לדעת, כי על השנות הדבר פעמים כי כיון בפעם הזאת אל ענינים משליים משובצים בזהב המליצה, כי מצאנו שדביר נקראת קרית סנה (יהושע טו, מט), ומזה הוציאו כי עיר הזאת נתיחדה אז לקרית ספר, ר"ל ששם התאספו תלמידים להגות ולשנות בספר התורה והיה שם ישיבה גדולה, ונקראת ג"כ קרית סנה ע"ש (דברים לג, טז) רצון שוכני סנה, וע"ש (אבות פ"א מ"א) שמשה קבל תורה מסיני, ושעתניאל היה ראש הישיבה, והוא הכה את קרית ספר, שההכאה תאמר בדברי חכמים על הנצוח בפלפול, כמ"ש (מגילה טו ב) מלחמתה של תורה, ואמר כי תשב ללחום את מושל (משלי כג, א), חציך שנונים (תהלים מה, ו), וכדומה, שדרשוהו (חולין ו א; קדושין ל ב) על מלחמת התורה, וההכאה היא מי שנוצח המלחמה ומסיק הלכה, כמ"ש ברכות (יח ב) על והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג (ש"ב כג, כ), דתני ספרא דבי רב ביומא דסתוא. ועתניאל הוא נצח, אם מלחמת הכנעני בקרית ספר כפשוטה וזה נזכר בספר יהושע, אם הנצוח השני התוריי וזה נזכר פה. ויען ראתה עכסה כי נפל בחלקה ארץ הנגב משני ענינים, א] שהיתה הארץ נגובה צמאה למים וזה נזכר בספר יהושע. ב] שבעלה פנה לארץ הנגב, הרוצה להחכים ידרים (ב"ב כה ב), וזה כל ישעו וכל חפץ כי לא יצמיח מחיה לביתו, ועז"א נתתני תחת נתת לי, שאני נעשיתי ארץ הנגב ע"י בעלי, ולכן בקשה ברכה ושדה לפרנסה, ונתן לה גלות עליות וגלות תחתיות, א] להשקות את ארצה הנגובה, ב] רמז לה ג"כ כי כבר יש לך איש המושך מים חיים ממקור הברכה העליונה והתחתונה מחכמה האלהית והאנושית, כמ"ש חז"ל במדרש מי שרזי עליונים ותחתונים נגלו לו יבקש ממני דבר. ועפ"ז ספר לפי המשל והמליצה שבה דבר פה, שכאשר נתישב והרביץ תורה הרבה, כאשר שאל בדהי"א (ד, י; ב, נה) לפי דרוש חז"ל (תמורה שם). ובני קיני עלו אליו אל מדבר יהודה הקרובה שמה, והוא ישב את העם הזה בישיבה של חכמה: